

*Гарачковська О. О.,
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри зв'язків із громадськістю і журналістики
Київського національного університету культури і мистецтв*

ЗДОБУТКИ І ВТРАТИ У ЦАРИНІ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА І ТЕКСТОЛОГІЇ РЕЦЕНЗІЯ НА X ТОМ ЩОРІЧНИКА «СПАДЩИНА: ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ТЕКСТОЛОГІЯ», ПРИСВЯЧЕНИЙ ПАМ'ЯТІ ВІКТОРА ДУДКА¹

Коли стихився гострий душевний біль від звістки про смерть Віктора Івановича Дудка, яка сталася 4 червня 2015 року, у філологічних виданнях почали з'являтися публікації про життєвий і творчий шлях відомого вченого.

Нещодавно побачив світ X том фахового щорічника «Спадщина: Літературне джерелознавство, текстологія», присвячений пам'яті Віктора Дудка, який стояв біля витоків цього видання. Саме він сформулював концепцію щорічника й узяв на себе наукове редагування перших випусків «Спадщини». «Тут знадобилися його журналістський досвід, широка філологічна ерудиція, дослідницькі здібності, а також наукова принциповість і високі етичні якості. Саме він задав ту високу наукову планку, якою наш щорічник одразу вирізнявся серед сучасної української філологічної періодики» (с. 9), – підкреслюється у вступних заувагах від редакційної колегії.

До книги увійшли спогади про Віктора Дудка, що належать перу його молодшого брата Олександра, дружини Оксани Супронюк, шкільного вчителя Михайла Хомазюка, редактора Городнянської районної газети «Сільські новини» Леоніда Якубенка, близьких друзів – Володимира Кузьменка та Василя Неїжмака, колег із Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України – Тетяни Третяченко, Лариси Мірошниченко, Мирослави Гнатюк, Наталки Лисенко, Галини Бурлаки, Елеонори Соловей, Олександра Бороня, першого аспіранта Віктора Дудка – Дмитра Єсипенка та багатьох інших.

Зокрема, у «Слові про брата» Олександр Дудко поділився спогадами про рідну людину, навів цікаві факти з біографії Віктора. Ось, скажімо, один із них: «Читати і писати Вітя навчився ще до школи. Згадую, що ще в дошкільному віці в нього був загальний зошит, де були розділи: “Села, в яких я був”, “Міста, в яких я був”, “Річки, на яких я був”, “Дерева, які я знаю” та інші. Він навчався в школі легко і невимушено. Особливо йому подобалися уроки з літератури, фізики, математики і географії, мав гарні оцінки, та це для нього не було на першому місці. Постійно брав участь у районних та обласних олімпіадах з улюблених предметів» (с. 23).

У «Спогадах учителя» Михайло Хомазюк розповів про шкільні уподобання свого вихованця: «Я почав працювати вчителем у 2-й Городнянській школі 1971 року. Мене призначили класним керівником 5-Б класу, у якому було 19 хлопців і 13 дівчат. За рівнем знань клас був одним із найкращих у школі.

Віктор Дудко вчився в моєму класі. Це був високий, трохи сором'язливий хлопчик. Навчання йому давалося легко, він був

одним із найкращих учнів класу, але він ніколи не хизувався своїми знаннями перед товаришами.

Віктор залишався одним з лідерів класу, добре вчився з усіх предметів (з мого предмету, математики, закінчив школу на «відмінно»). Особливі здібності мав до літератури – дуже любив українську літературу» (с. 27).

Професор Володимир Кузьменко у статті «Мій товариш Віктор Дудко – в житті й у літературознавстві» розповів про перше знайомство з людиною, з якою був пов'язаний міцною дружбою понад чотири десятиліття. Обом їм довелося весною 1974 року захищати честь Городнянщини на першій обласній олімпіаді з російської мови та літератури в Чернігові. Відтоді й почалася їхня дружба.

Так з кожного спогаду чи статті штрих за штрихом вимальовується портрет світлої і цілісної особистості Віктора Дудка, напрочуд скромної людини, глибоко порядної, щедро обдарованої талантом, унікального науковця – літературного джерелознавця і текстолога.

Друга частина X-го тому «Спадщини» містить статті самого Віктора Дудка, які раніше були оприлюднені в різних часописах, окремі з них друкуються вперше.

Упродовж кількох десятиліть Віктор Дудко вивчав історію українського журналу «Основа», що виходив у Петербурзі в 1861–1862 роках. Саме тому його шевченкознавчі студії переважно присвячені вивченню петербурзьких літературних гуртків кінця 1850-х – початку 1860-х років. Власне, петербурзькі контакти Шевченка якраз і постали епіцентром дослідницької уваги багатьох статей вченого. Герої нотаток, вміщених у томі «Спадщини», фігурували в тих самих «українських гуртках». Сюжети літературознавчих розвідок В. Дудка здебільшого написані на основі його архівних знахідок.

У центрі авторської уваги Віктора Дудка в статті «Марко Вовчок і її літературне оточення у 1859–1861 роках: невідоме, забуте, дискусійне» – журнал «Основа» й колізії навколо нього. На підставі документів уточнено і доповнено наявні в науковому обігові відомості про Марка Вовчка і її участь у журналі. Окремий акцент зроблено на рецепції першого українського часопису в російському літературному середовищі, зокрема, проаналізовано зверхні й іронічні відгуки І. Тургенєва. Дослідник звертає увагу на контроверсійність цих фактів, які з ідеологічних міркувань радянські літературознавці замовчували або трактували хибно.

У статті «До біографії фундатора “Основи” Миколи Котеніна» автор уточнює дати життя і низку біографічних моментів одного з близьких друзів Т. Шевченка періоду після заслання.

Наукова студія «Павло Чубинський – учасник літературного вечора в Петербурзі (січень 1861 року)» присвячена з'ясуванню

¹ Спадщина: Літературне джерелознавство, текстологія / Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України. – К.: Laurus, 2015. – Т. X: Пам'яті Віктора Дудка. – 600 с.

та уточненню біографічного факту з життя П. Чубинського. Зіставивши повідомлення у петербурзькій пресі й запис у щоденнику Олени Штакеншнейдер про літературний вечір з участю багатьох відомих літераторів, дослідник робить висновок про помилковість твердження, ніби таких вечорів було два: 11 і 15 січня 1861 р. Насправді, як він доводить, вечір відбувся лише 15 січня.

Вміщено в X том «Спадщини» й проспект докторської дисертації Віктора Дудка «Цензура як чинник українського літературного процесу в Росії (1876–1906 рр.)». Текст проспекту взято з архіву автора, на жаль, неповний (близько 1 авторського аркуша, хоч у документах з обговорення й затвердження цього проспекту на Вченій раді Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України зазначено, що його обсяг – 2 авторські аркуші). Проте опублікований нині фрагмент проспекту демонструє намір дисертанта надзвичайно глибоко висвітлити заявлену тему, досі цілісно не розроблену. У проспекті детально викладено схему планованого документального дослідження. Віктор Дудко ставив за мету розглянути дві взаємопов'язані проблеми: 1) формальний статус українського письменства в Росії у 1876–1906 роках: ідеологія Емського указу та подальших коректив, конкретні механізми їх реалізації; 2) Емський указ як чинник українського літературного процесу в Росії: творча поведінка письменників, їхні видавничі стратегії та зв'язки з читачем. Книга як форма соціалізації літературного твору. Цензура як форма соціального контролю. У дослідженні планувалося поєднати джерелознавчий, соціологічний та книгознавчий методи аналізу. Автор виходив із того, що наукове опрацювання цезурної проблематики засадничо виключає застосування моральних критеріїв до дій владних структур загалом і цензурних інституцій зокрема.

У розділі «Публікації» вміщено низку цікавих літературознавчих розвідок Ганни Гаджилової, Олеся Федорука, Альбіни Шацької та ін. Наведено тут і фрагмент епістолярного діалогу: Віктор Дудко – Микола Сиваченко (підготовка тексту та

примітки Галини Бурлаки), а також дарчі написи у бібліотеці Віктора Дудка (уклала Оксана Супронюк).

Розділ «Бібліографія» наповнений списком опублікованих журналістських матеріалів та літературознавчих праць Віктора Дудка (уклав Дмитро Єсипенко). Цей список не може не вражати широтою інтересів журналіста і вченого-літературознавця Віктора Дудка: понад 500 позицій!

Доповнюють уявлення про унікальну особистість ученого світліни із його сімейного архіву: фотографії Івана Петровича та Наталії Іванівни, батьків Віктора Дудка, молодшого брата Олександра, шкільні та юнацькі світліни науковця, зупинені миті, що засвідчують його знайомство з Іваном Кошелівцем, Еммою Андієвською та багатьма іншими відомими і менш знайомими письменниками, журналістами, літературознавцями, меценатами, видавцями. Остання світліна – з давнім другом Володимиром Кузьменком, датована 12 грудня 2014 року, днем 55-річчя Віктора Дудка.

Прикметна різноманітність видань, у яких Віктор Дудко публікував свої замітки, рецензії, репортажі, інтерв'ю та інші журналістські матеріали, наукові розвідки, статті, полемічні роздуми. Це газети, наукові та науково-популярні журнали, збірники та енциклопедії, що протягом понад чотирьох десятиліть з'являлися друком в Україні, Росії, Білорусі, Польщі та США. Власне, широта і цілісність, видавничої, географічної («розкиданість») статей не надто відомими і не завжди доступними періодичними виданнями, як висловила Елеонора Соловей) частково пояснює недостатню обізнаність наукової громади з доробком Віктора Дудка.

Якраз видання X-го тому єдиного в Україні фахового щорічника «Спадщина: Літературне джерелознавство, текстологія», повністю присвяченого науковому доробку Віктора Дудка, сприятиме виправленню цієї ситуації та гідному пошануванню дослідницької праці одного з найкращих знавців історії української літератури середини XIX – початку XX століть.